

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

Part III. SUMMARIES, REVIEWS, REPORTS

УДК 7.037.5(100)«19»

ТОЙ, БЕЗ КОГО МИСТЕЦТВО ХХ СТОЛІТТЯ НЕ ВІДБУЛОСЯ Б: САЛЬВАДОР ДАЛІ ТА ЗАСАДИ ЙОГО ТВОРЧОСТІ

Костюк Лариса Кіндратівна, кандидат історичних наук, доцент
Маркевич Марія Сергіївна, магістрант кафедри культурології та музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
larusa.kostiuk@gmail.com

Здійснено узагальнення щодо появи авангарду та сюрреалізму у контексті кризи культури. Проаналізовано засади творчості іспанського художника Сальвадора Далі. Висловлено думку, що об'єктивна реальність жахів цивілізації була насагою створення його сюрреалістичних картин, а в ідеях З. Фрейда, Ф. Ніцше та ін. філософів автор знаходив підтвердження своєї творчості. Наголошено на універсальності, природній креативності і інтелектуальності художника, вказано на його відданість точності, розміреності й послідовності. Завдяки цим творчим основам С. Далі вдалося вписати своє ім'я в історію світового мистецтва і перетворитися в культурний бренд ХХІ століття.

Ключові слова: мистецтво ХХ століття, криза культури, Сальвадор Далі, сюрреалізм, авангард, літографія.

Постановка проблеми. Художня культура минулого ХХ ст. позбулася в своїй основі єдиного стилю і створила безліч мистецьких напрямів, зокрема, фовізм, кубізм, футуризм, абстракціонізм, конструктивізм, променізм, дадаїзм і багато ін. Вони зафіксували трансформацію мистецтва і тим самим дали виклик класичній епосі, реальності зображення та красі форм. Художники у своїй творчості були настільки індивідуальними, неочікуваними, незвичайними, таємничими, що їх роботи вперше в історії потребували інтерпретації. Знаменно, що самі художники не лише створювали нову авангардну арт-ситуацію, а й одночасно інтерпретували її, були пропагандистами і теоретиками мистецтва ХХ ст.

Серед домінантних напрямів авангардного малярства окреме місце належить сюрреалізму. Одним з його основоположників був культовий художник, епатажний творець естетичних метаморфоз і, безсумнівно, як він сам себе називав, геній Сальвадор Далі. Без нього нині неможливо уявити художній процес ХХ ст. Навіть більше, саме завдяки йому і наперекір йому, мистецтво минулого століття відбулося у своїй неповторній харизмі. Сьогодні до постаті С. Далі та його творчості продовжує зростати інтерес як мистецтвознавців, так і пересічних осіб. Про нього та його картини і винаходи пишуть книги, організують виставки (у світі і в Україні також), друкують каталоги; на аукціонах його твори завжди викликають ажіотаж; про нього створюють фільми, його іменем називають інститути, художні галереї, салони краси, арт-кафе і навіть ...будівельні холдинги. В чому ж сила творчого начала великого С. Далі, який і в ХХІ ст. нуртує художнє мислення і мистецький світ? Виявлення основних творчих засад художника С. Далі і є метою нашої розвідки.

Аналіз останніх публікацій. В сучасній історіографії мистецтва ХХ ст. значне місце належить філософським ідеям, висловленим у роботах З. Фрейда [14–15], Ф. Ніцше [11] та ін. У них позиціонуються філософські погляди про сновидіння, інтуїтивізм в естетиці, основи психоаналізу, осягнення метафізики мистецтва тощо. Вони дозволяють зрозуміти теоретико-методологічну сутність появи і розвитку авангардизму. А художники-сюрреалісти саме у цих філософських постулатах і знаходили підтвердження своєму способу мислення та підтримці власної творчості.

Ще одну групу літератури, що проливає світло на авангардне малярство і творчість художників-сюрреалістів, складають роботи з філософії культури і мистецтва ХХ ст. Зокрема, доцільно назвати праці М. Германа «Модернізм. Мистецтво першої половини ХХ століття» [3], К. Андреевої «Постмодернізм. Мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [1] та ін. Саме у цих дослідженнях аналізуються наукові підходи щодо появи і розвитку творчості діячів авангардного мистецтва і культури, розкриваються особливості виникнення сюрреалізму у світовому мистецькому просторі.

В окрему групу історіографії питання віднесемо дослідження про життя і діяльність С. Далі, що вийшли друком наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Серед них роботи С. Каменева «Сальвадор Далі» (1993 р.) [8], Г. Пікона «Сюрреалізм, 1919–1939» (1996 р.) [12], С. Вишенського «Матерія нуля і ходовий вітер : Живопис Сальвадора Далі» (1996 р.) [2], в яких дослідники ставлять питання про умови розвитку сюрреалізму в особі цього митця та його творчості.

У ХХІ ст. науковий інтерес до сюрреалізму зростає. У черговий раз перевидано працю самого С. Далі «Щоденник одного генія» (2012 р.) [4]. При кожному її прочитанні по-новому відчуваєш думки художника про мистецтво, творчість, про непередбачуване. Дослідники почали більшу увагу приділяти особистості митця, його неординарній індивідуальності, взаємовідносинам художника з родиною, особливо з Гала, яка мала у родовідних каналах українське коріння (А. Лір «Далі очима Аманди» (2004 р.) [9], Л. Лисенко «Сальвадор Далі – сюрреалістичний академіст, академічний сюрреаліст» (2009 р.) [10], Д. Жіральт-Міракл «Творчість Антоніо Гауді і Сальвадора Далі: буйство фантазії» (2016 р.) [5] та ін.). Узагальнені матеріали про творчість художника презентує нова книга К. Інгрем «Це – Далі» [6], що вийшла друком 2017 р. у видавництві Старого Лева у Львові.

Зауважимо, що усі ці видання внесли значний аналітичний та фактологічний матеріал про сюрреалістичність у мистецтві, виявили окремі сторінки творчості С. Далі, але поза їх увагою залишилося чимало спірних і невивчених питань. Зокрема, проблема прояву сюрреалістичної тенденції в українському живописі так і не була поставлена в історіографії. Нагадаємо, що нині відомий сюрреалістичний натюрморт письма Т. Шевченка (дивно, але це ХІХ ст.); багато сюрреалістичних картин знаходимо у творчості Д. Бурлюка й інших художників-авангардистів. В науці постійно відбуваються уточнення характеристик авангардного малярства (зокрема, дихотомія «духовність і авангард»), дискутуються проблеми формування концепції сюрреалістичного мистецтва, постають питання про ймовірність передбачень у картинах художників-сюрреалістів тощо. І, безсумнівно, питання про творчі засади сюрреаліста С. Далі в історіографії усе ж таки залишається відкритим і дискусійним.

Виклад матеріалу дослідження. Маємо безліч характеристик творчості відомого сюрреаліста. Від захоплення манерою письма художника і неординарним його мисленням до несприйняття сюжетів і жахів, відображених на картинах митця. Деформація, ефект «розбитого дзеркала», трансформація предметного в безпредметне приховують у мистецтві сюрреалізму усе ж таки конкретне та об'єктивне. Лише у ХХІ ст. починаєш глибше розуміти, що усе тече і усе змінюється (так говорили ще давні греки), зміщується, розпливається, спотворюється. Світ постає непередбачуваним, мінливим, непізнаним. А людина, ...людина живе підсвідомістю, раціоцентричність втрачає опертя. І тут неминуче постає необхідність вибору. Вибору духовності. Ось чому символічно, що мистецтво минулого століття «зробив» С. Далі, який в умовах культурної кризи змусив світ задуматися над духовністю, спонукав людину повірити у свої можливості і щодня змінюватися самій і змінювати світ навколо себе. Сучасне пізнання сюрреалізму С. Далі у своїй основі дозволяє шукати відповіді на духовні виклики, що ставить культура повсякдення.

Так, сюрреалістичні картини митця, на перший погляд, вражають своїми незрозуміlostями, ірраціональними комбінаціями реальних предметів, таємничими метаморфозами тощо. Саме у таких формах художник виразив відчуття цивілізаційних змін. Адже сюрреалізм – це суттєва складова частина духовної спадщини ХХ ст., яка нині має неабиякий відголосок у кризових явищах культури початку ХХІ ст. і яка вимагає щоб її зрозуміли і прочитали. Навіть події в Україні (Револуція Гідності, військові дії із забезпечення національної безпеки країни) видаються настільки надреальними, що інакше як сюрреалістичними сюжетами їх не назвеш. Вони настільки ірраціональні і знаходяться поза межею раціональності світу, що змушують знову і знову звернутися до творчості художника-сюрреаліста, який у своїх творчих пошуках був провидцем жаху наступних кризових явищ у культурі ХХІ ст.

Наголосимо, у творчому процесі, що переживав цей митець, важливу місію відіграли ідеї З. Фрейда, Ф. Ніцше, що означали для нього стільки ж, скільки світ Святого Письма для середньовічного митця чи світ античної міфології – для творців Ренесансу. Значна частина його картин складається з окремих сюжетів підсвідомості – снів (можна провести паралель із біблійними сюжетами середньовічного мистецтва), поданих «зашифровано». Тобто художник, володіючи унікальною манерою письма, створював загадкові образи і предмети або ж нереальні персонажі в реальному світі снів. Але попри загадковість, у його творах також можна простежити і точність зображення за законами фізики (приміром, «Атомна Леда»). У цьому контексті стають зрозумілими слова, записані Сальвадором у його роботі «Щоденник одного генія»: «Моє життя розмірене і точне, як годинник» [4; 51].

Сутність цієї точності і розміреності проаналізувала В. Калмикова, яка у роботі «Сальвадор Далі: Історія за годину» (2015 р.) наголошує: «Той, хто хоче осягнути сутність світогляду Далі,

результатом якого стала його творчість (а не навпаки!), повинен відмовитися від наміру засуджувати художника і прийняти головне: Сальвадор Далі був абсолютно послідовним в усіх своїх переконаннях» [7; 17]. Варто сьогодні звернути увагу на дану інтерпретацію творчого начала художника і перестати писати про нього як божевільного сюрреаліста. С. Далі бездоганно володів фундаментальними основами живопису, анатомії, фізики і інших наук. Він прекрасно розумівся на філософії, історії та психології мистецтва. Але його сприйняття жахів цивілізації, що сама себе пожирає, реальність домінування матеріального над духовним, що спричинило кризові явища в культурі, «туманність» і невизначеність майбуття – усе це хвилювало митця і своєрідно відтворювалося у його творчості, яку варто сприймати як художню надреалістичну епопею, де в картинах кодувалися передбачення прийдешніх змін людства.

Отож, художня система авангардного мистецтва загалом і сюрреалізму, зокрема, відображала нове світовідчуття людини ХХ ст. і нове її світобачення. У цій системі автор відтворив відчуття історичного зсуву і змін сучасної цивілізації, зрушень усіх традиційних координат життя. У творчості він прагнув доторкнутися до усього: революції і війни, сексу і їжі, нацизму і атомної бомби, віри і науки – усього, що його бентежило, і висловити це у нових художніх формах, сюрреалістичних. Володіючи свободою творчості, промовляв метаморфозами, відображаючи власну версію світу. Своїми картинами він кидав виклик суспільству, яке уже встигло загрузнути у тенетах світової кризи, жадоби грошей і жадоби влади. Нерозуміння чи неприйняття творчості С. Далі, який мислив як художник на 50-100 років уперед, якраз полягало у тому, що людина ХХ ст. не встигала за бурхливими і кількісними змінами в суспільстві, а тому їй ніколи було думати про духовне. Людина перетворилася на окремі деталі механізму (гвинтики) і поступово без духовного наповнення почала втрачати себе. Ось чому він у своїх картинах бунтував проти «помирання людини» і втрати духовних чеснот. Підтвердженням цьому є його графічна серія «Сакральна Біблія».

Художник називав себе «видатним ветераном сюрреалізму» і генієм. Його творчий потенціал та універсалізм дивували сучасників і викликали бурю захоплення, критики чи незадоволення. Митець, завдяки силі неординарного погляду на світ, створив безліч унікальних речей, котрі залишаються функціональними й нині: спектральні окуляри-калейдоскоп, туфлі на ресорах, фото-маски для репортерів, пластикове крісло, що застигає у точній відповідності з фігурою людини, накладні нігті з маленьким дзеркальцем і багато чого іншого. Він навіть вигадав сукні з різноманітними анатомічними накладками, сконструйованими з точних розрахунків і в повній відповідності з ідеалом жіночої краси, народженим чоловічою еротичною уявою. Цей перелік можна продовжувати й надалі. Але одне важливе зауваження не викликає сумніву: створити такі речі могла лише людина з високим інтелектом. Інтелектуальність – це ще одна творча характеристика С. Далі.

Можна по-різному оцінювати творчість художника, відкидати його сюрреалістичні кульбіти, захоплюватися його неординарним баченням світу, дивуватися його мистецьким метаморфозам та достеменно відмічати свободу творчості і шалену волю до визнання. Він був міфом і реальністю ХХ ст. У своїй феноменальності ще за життя здобув світове визнання.

Фактично легенди і міфи про нього продовжують існувати і в ХХІ ст. та не давати спокою його прихильникам і супротивникам. Чого лише варта нещодавня ексгумація його тіла! Сенсації викликають і неординарні видання, та виставки його картин. Так, у 2016 р. видано книгу рецептів з ілюстраціями С. Далі, в якій знаходимо малюнки страв у виконанні маестро («Пиріжки з жабами», «Телячі котлети, фаршировані равликами», «Тисячолітні яйця» і ін.). Як провидець, художник зумів передбачити, що у ХХІ ст. поживною стравою можуть бути пиріжки з жабами чи котлети з равликами!

У минулому 2017 р. побачило світ перевидання 1978 р. винної енциклопедії з 140 малюнками С. Далі, в яких художник виявив емоції щодо вживання різних сортів напою («Вино задоволення», «Вино фривольності», «Вино неможливого»). В Україні видана Біблія, ілюстрована 105 літографіями іспанського художника.

У світовому мистецькому просторі майже щорічно відбуваються виставки картин художника і мільйони відвідувачів прагнуть їх побачити. Якщо для Європи чи США такі експонування не є сенсацією, то в Україні це завжди викликає жвавий інтерес. Доцільно нагадати, що уперше виставка оригінальних літографій відбулася у 2013 р. у галереї європейського живопису «Євро-Арт» (м. Рівне). «Колекція оригінальних літографій зібрана зі світових аукціонів та передана приватними колекціонерами України на виставку, – відмічається у прес-релізі галереї. – Роботи... органічно вписуються у концепцію «Таємничі метаморфози». Саме завдяки такій інтерпретації відвідувачі мають змогу поглянути на світ очима генія і відчути багатогранність надреальності так, як це відчував він сам. Імовірно, художник у своїй творчості випередив час і передбачив у візуальних образах ті бурхливі перетворення й непередбачувані зміни, на які так багате ХХІ ст.» [13].

Того ж року ця виставка протягом 3-х місяців експонувалася в Ялті. Нині у Дніпрі, в Музеї українського мистецтва презентовані 34 унікальних картини С. Далі у стилі тиражної графіки і кольорової літографії. Похвально, що жителі України мають унікальну можливість споглядати твори С. Далі не лише в європейських музеях, а й знайомитися з його творчим спадком у місцевих виставкових залах.

Висновки. Попри різні інтерпретації його творчості, художник усе ж залишається найвідомішим і найвпливовішим сюрреалістом у художній культурі ХХ ст. Він сам себе визначив генієм, оцінивши власну творчість у автобіографічній роботі «Щоденник одного генія» як велике надбання людства. У сучасності сюрреалізм С. Далі впливає на творчість величезної кількості художників, архітекторів, дизайнерів ХХІ ст., які осмислюють його картини як джерело свого емоційного натхнення і почуттів.

Нині неможливо уявити мистецтво ХХ ст. без особистості цього митця. У своїй надреалістичній творчості він зумів показати жахливе і потворне обличчя кризи культури, що стала об'єктивною реальністю і виступала творчою насагою створення картин. Цьому сприяли ідеї відомих філософів З. Фрейда, Ф. Ніцше та ін., що справили неабиякий вплив на нього і в яких художник знаходив підтвердження своїй творчості. Велике значення у розвитку сюрреалістичного творчого начала С. Далі відіграли його універсальність та природній художній потенціал, інтелектуальність, а також відданість точності, розміреності і послідовності. Завдяки цим основам йому вдалося вписати своє ім'я в історію світового мистецтва і здійснити художню революцію у минулому столітті.

Зауважимо, що події перших десятиліть ХХІ ст. є підтвердженням пророчих сюрреалістичних картин С. Далі. Зображення жахів цивілізаційних зсувів на картинах художника сьогодні перетворилося у відкриту реальність повсякденного життя, де усе розпливається у безстидстві і спотворюється в аморальності. Тому нині творчість художника залишаються предметом вивчення і продовження дискусій про феномен його мистецьких засад. Можна з впевненістю сказати, що сюрреалізм С. Далі продовжує бути культурним брендом і в ХХІ ст.

Список використаної літератури

1. *Андреева Е.* Постмодернизм : Искусство второй половины ХХ – начала ХХІ века / Е. Андреева. – С.–Пб. : Азбука-Классика, 2007. – 488 с.
2. *Вишньський С.* Матерія нуля і ходовий вітер : Живопис Сальвадора Далі / С. Вишньський // Всесвіт. – 1996. – № 8–9. – С. 130–135.
3. *Герман М.* Модернизм. Искусство первой половины ХХ века / М. Герман. – С.–Пб. : Азбука-Классика, 2003. – 483 с.
4. *Дали С.* Дневник одного гения / пер. с фр. О. Г. Сокольник, Т. А. Ждан / С. Дали. – Минск : Попурри, 2012. – 336 с.
5. *Жиралт-Миракл Д.* Творчество Антонио Гауди и Сальвадора Дали : буйство фантазії / Д. Жиралт-Миракл // Журнал пробудження. – 2016. – 15 січ.
6. *Інгрем К.* Це – Далі / К. Інгрем / пер. Р. Паранько. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2017. – 80 с.
7. *Калмыкова В.* Сальвадор Дали : История за час / В. Калмыкова. – М. : Колибри, Азбука-Аттикус, 2015. – 96 с.
8. *Каменев С. М.* Сальвадор Дали / С. М. Каменев. – М. : Искусство, 1993. – 187 с.
9. *Лир А.* Дали глазами Аманды / А. Лир // Иностран. лит. – 2004. – № 6. – С. 224–268.
10. *Лысенко Л.* Сальвадор Дали – сюрреалистический академист, академический сюрреалист / Л. Лысенко // Галерея. – 2009. – № 3–4. – С. 41–43.
11. *Ніцше Ф.* Так казав Заратустра. Жадання влади / пер. із нім. А. Онишко та П. Тарашук / Ф. Ніцше. – Київ : Дніпро, Київ : Основи, 1993. – 415 с.
12. *Пикон Г.* Сюрреализм. 1919–1939 / пер. с фр. Ж. Петивер / Г. Пикон. – Швейцария, 1995. – 216 с.
13. *Пройдїть тест на неординарність від Сальвадора Далі :* Прес-реліз // Приватний архів галереї європейського живопису «Євро-Арт».
14. *Фрейд З.* Вступ до психоаналізу / Пер. із нім. П. Тарашук / З. Фрейд. – Харків : КСД, 2015. – 480 с.
15. *Фрейд З.* Тлумачення сновидінь / Пер. із нім. Н. Сеядайко / З. Фрейд. – Київ : Komubook, 2017. – 500 с.

References

1. *Andreeva E.* Postmodernizm : Iskustvo vtoroi polovyny ХХ – nachala ХХІ veka / E. Andreeva. – Sankt-Peterburh : Azbuka-Klassyka, 2007. – 488 s.
2. *Vyshenskyi S.* Materiia nulia i khodovyi viter : Zhyvopys Salvadora Dali / S. Vyshenskyi // Vsesvit. – 1996. – № 8-9. – S. 130–135.
3. *Herman M.* Modernizm. Iskustvo pervoi polovyny ХХ veka / M. Herman. – Sankt-Peterburh : Azbuka-Klassyka, 2003. – 483 s.
4. *Daly S.* Dnevnyk odnogo henya / per. s fr. O. H. Sokolnyk, T. A. Zhdan / S. Daly. – Mynsk : Popurry, 2012. – 336 s.

5. **Zhiralt-Mirakl D.** Tvorchist Antonio Haudi i Salvadora Dali : buistvo fantazii / D. Zhiralt-Mirakl // Zhurnal probudzhennia. – 2016. – 15 sichnia.
6. **Inhrem K.** Tse – Dali / K. Inhrem / pereklad R. Paranko. – Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva, 2017. – 80 s.
7. **Kalmykova V.** Salvador Daly : Ystoryia za chas / V. Kalmykova. – Moskva : Kolybry, Azbuka-Attykus, 2015. – 96 s.
8. **Kamenev S. M.** Salvador Daly / S. M. Kamenev. – Moskva : Ysskustvo 1993. – 187 s.
9. **Lyr A.** Daly hlazamy Amandy / A. Lyr // Ynostr. Lyt. – 2004. – № 6. – S. 224–268.
10. **Lysenko L.** Salvador Daly – siurrealystycheskyi akademyst, akademycheskyi siurrealyst / L. Lysenko // Halereia. – 2009. – № 3–4. – S. 41–43.
11. **Nitshe F.** Tak kazav Zaratustra. Zhadannia vlady / per z nim. A. Onyshko ta P. Tarashchuk / F. Nitshe. – Kyiv : Dnipro, Kyiv : Osnovy, 1993. – 415 s.
12. **Pykon H.** Siurrealizm. 1919–1939 / per. s fr. Zh. Petyver / H. Pykon. – Shveitsariya, 1995. – 216 s.
13. **Proidit test na neordynarnist vid Salvadora Dali** : Pres-reliz // Pryvatnyi arkhiv halerei yevropeiskoho zhyvopysu «Ievro-Art».
14. **Froid Z.** Vstup do psykhoanalizu / Pereklad z nim. P. Tarashchuk / Z. Froid. – Kharkiv : KSD, 2015. – 480 s.
15. **Froid Z.** Tlumachennia snovydin / Pereklad z nim. N. Seidaiko / Z. Froid. – Kyiv : Komubook, 2017. – 500 s.

**THE ONE, WHOSE ART IN THE 20TH CENTURY HAS NOT BEEN CONSTOED:
SALVADOR DALI AND THE BASIS OF HIS CREATIVITY**

Kostiuk Larisa, historical sciences candidate, associate professor,
Markevych Maria, master of the department of culturology and museology,
Rivne State Humanitarian University, Rivne

The master's thesis analyzes art's publications of the twentieth century which cover the historiography of the problem. A number of issues have been identified, some of them require research and further interpretation. Generalizations in the research work relate to the emergence of avant-garde and surrealism in the context of the culture's crisis. Creativity principles of the Spanish artist Salvador Dali are analyzed there. The opinion, that the objective reality of the civilization's horrors inspired him to create surrealist paintings, is expressed in master's thesis. It stands to mention that the artist found evidence of his creativity in the ideas of Z. Freud, F. Nietzsche and other philosophers. It is emphasized on the versatility, natural creativity and intellectuality of the artist. This research work indicates on Dali's dedication to accuracy, dimensionality and consistency. Thanks to such artistic basis, Salvador Dali wrote his name in the world art's history of the twentieth century, becoming today a cultural brand of the twenty-first century.

Key words: art of the twentieth century, crisis of culture, Salvador Dali, avant-garde, surrealism.

UDC 7.037.5(100)«19»

**THE ONE, WHOSE ART IN THE 20TH CENTURY HAS NOT BEEN CONSTOED:
SALVADOR DALI AND THE BASIS OF HIS CREATIVITY**

Kostiuk Larisa, historical sciences candidate, associate professor,
Markevych Maria, master of the department of culturology and museology,
Rivne State Humanitarian University, Rivne

The aim is to find out the basic principles of surrealist creativity by the Spanish artist Salvador Dali.

Research methodology. The study of the problem is based on the researching the artist's creative heritage and literature about his life thanks for the method of cultural analysis.

Results. We should not write about Salvador Dali as a crazy surrealist. The artist possessed the fundamental foundations of painting, anatomy, physics and other sciences flawlessly. He understood the philosophy, history and psychology of art perfectly. Salvador Dali was worried about the perception of the civilization's horrors, which devoured itself. He was interested in the reality of the domination the material over the spiritual, which caused the crisis in the culture, nebulousity and the uncertainty of the future. All that peculiarly expressed in his creative work, which everyone should perceive as an artistic super realistic epic, where prediction of future changes in humanity encoded in the pictures.

Novelty. Despite various interpretations of Salvador Dali's creative work, the artist still remains the most famous and influential surrealist in the artistic culture of the twentieth century. He was able to show the terrible and ugly face of the crisis of culture, which was an objective reality and acted with creative inspiration for the creation of paintings in his over-realistic creative work.

This was promoted by the ideas of well-known philosophers such as Z. Freud, F. Nietzsche and others who had a tremendous influence on him. The artist found evidence of his creativity in these ideas and was happy. His versatility and natural artistic potential, intellectualism and his commitment to accuracy, dimensionality and consistency played a great role in the development of the Salvador Dali's surrealist artistic beginning. Thanks to such artistic basis, Salvador Dali wrote his name in the world art's history of the twentieth century, becoming today a cultural brand of the twenty-first century.

The practical significance. The events of the first decades of the 21st century are confirmed by Salvador Dali's prophetic surreal paintings. The horrors images of civilizational landslides in the artist paintings today have turned into

an open reality of everyday life, where everything is spoiled in idleness and distorted in immorality. Today S. Dali's surrealism influences the creative work of a huge number of artists, architects, designers of the twenty-first century, who comprehend his paintings as the source of his emotional inspiration and feelings.

Key words: art of the twentieth century, crisis of culture, Salvador Dali, avant-garde, surrealism.

Надійшла до редакції 5.11.2017 р.

УДК 78.087.68(477.52/54)

ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО СІВЕРЩИНИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ (XI–XVIII СТ.)

Батрак Марина Григорівна, аспірантка,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
викладач ДШМ при КВНЗ «Ніжинський коледж
культури і мистецтв ім. М. Заньковецької», м. Ніжин
marinabat@ukr.net

Розглядається становлення хорового мистецтва Сіверщини від часів Київської Русі до XVIII ст. Виокремлено періоди його розвитку. Встановлено, що перший період тривав із XI по XII ст. і характеризувався поширенням двох напрямів: народнопісенної творчості та духовного хорового співу. Другий період охоплює XII – першу пол. XVII ст. Він відзначився окатоличенням та занепадом української культури і православної церкви. Справжнім піднесенням хорового співу визначено третій період (сер. XVII – кін. XVIII ст.), що характеризується зародженням нового церковного стилю – партесного, світським виконанням хорової музики і відродженням хорової культури краю.

Ключові слова: Сіверщина, регіональна культура, традиція, хорове мистецтво, партесний концерт.

Постановка проблеми. Дослідження регіонального музичного мистецтва утворили один із провідних напрямів сучасного українського мистецтвознавства, що проявляється у поглибленому вивченні історії національної музичної культури, її розвитку в селищах, середніх і малих містах, регіонах України. Перебуваючи в колі дослідницьких інтересів сучасних науковців (О. Бенч, І. Бермес, В. Витвицького, Р. Рмар, Н Крижановської, О. Стріхар, Н. Синкевич), українське хорове мистецтво розглядається з різних напрямів: його генеза й історія; освіта та виконавство; народна і композиторська творчість. Однак особливо актуальним, на нашу думку, є аналіз саме регіональних особливостей хорового мистецтва – підґрунтя національних музичних традицій та самотутніх співочих надбань народу.

Останні дослідження та публікації. Зростання значущості регіональної культури в сучасному українському мистецтвознавстві засвідчують праці багатьох дослідників, серед яких і ті, що присвячені *Чернігівщині* (О. Васюта, Л. Дорохіна, Т. Ляшенко, О. Кавунник, О. Бадалов) та *Сумщині* (Г. Локощенко). О. Васюта розкриває музичне життя Чернігівщини XVIII–XIX ст. (1997 р.), хорову культуру регіону кінця XX – початку XXI ст. висвітлює О. Бадалов (2014 р.). Сумщина, окремі міста якої входили до складу Чернігово-Сіверського князівства, представлена у дисертації Г. Локощенко «Музыкальная жизнь Сумщины: середина XVIII – 80 гг. XX века» (1991 р.).

Досліджуючи історію становлення та періоди розвитку хорового мистецтва Сіверщини: (XI–XVIII ст.), звернемо увагу на поняття «традиція», що зберігає культурну пам'ять народу, пов'язуючи цінності історичного минулого з сьогоденням.

Тож мета статті – висвітлити розвиток хорового мистецтва регіону від часів Київської Русі до XVIII ст., враховуючи історичні та соціокультурні фактори, під впливом яких він відбувався.

Виклад матеріалу дослідження. Сіверська земля – історичний терен – місце зародження Київської Русі, що включає басейн середньої та нижньої Десни, Посе'мя і нижнє Посожжя. Термін, зафіксований у джерелах XIV–XVIII ст., походить від етноніма «сівер» (сіверяни) – назви східнослов'янської діалектно-етнографічної групи дніпровського лівобережжя (VIII–XII ст.) і використовується в історичних і географічних визначеннях. Споконвіків розгортались князівські амбіції та протистояння Чернігова – центру Сіверського краю, з Києвом. Адже з давніх часів Чернігово-Сіверське князівство було самодостатнім краєм, а в XI–XIII ст. одним із найбільших як за територією, так і населенням. Чернігівщина завжди привертала увагу дослідників – істориків, педагогів, культурологів, фольклористів – своїми музично-освітніми здобутками та визначними традиціями в царині музичної культури.